

Kalász Márton

Amit kerestünk

A Tokaji Íróttábor 2013. évi irodalmi nagydíjával kitüntetett Zsille Gábor köszöntése

Díjazottunk, Zsille Gábor költő, műfordító barátunk néhány éve könyvcímadó hangsúlyú mondattal szembesített bennünket, olvasóit. A mondat, a verssor ekképpen hangzott: „Amit kerestünk, sehol sem leltük.” Az *Amit kerestünk* (Duna-part kiadás, Érd, 2009) az elmúlt évtized egyik legjelesebb lírakiadványa. A kötet többi versének mottói rendre a lengyel költészet küldöttei. Most, ebben az egy esetben Zsille az egyik német kortárs költő, Wulf Kirsten gondolatát választotta, s tőle szokatlan módon nem magyar fordításban adta közre, hanem eredeti német nyelven idézi a verssort: „Was wir suchten, fanden wir nicht”. Szinte csak mellékesen: kettejük, Zsille s Kirsten költészetét elemezve meglepően érdekes gondolatársítások, párhuzamok lelhetők föl. Zsille Gábor erénye, hogy akár gondolatban, de valóságosan is, Közép-Európát járva szinte legendás érzékkel lel rá azokra, akikkel azonosulni tud, akikkel akár életre szóló szellemi, lelki, alkotói barátságra léphet. A *legendás* jelző éppen a lengyel világban való otthonra találáshoz kötődik. Az Adam Zagajewski lengyel költővel való krakkói találkozás, a barátságról való beszámolója már szinte az ujjongás stílusában kezdődik: „Számos remek tulajdonságom közül az egyik legvonzóbb, hogy eddigi harminckét évemből csaknem négyet Krakkóban töltöttem.”

Miképpen került Zsille Gábor Közép-Európa egyik leggyönyörűbb városába? „Ezért szerfelett irigylem magamat”, olvashatjuk, s aztán: „Három hónapos téli próbaidőt követően, 2000 tavaszának legvégén érkeztem a városba, szombati napon, kora este. A lengyel nyelv ismerete nélkül, fejemben nagy köteg beíratlan lappal, lelkes kíváncsisággal egy negyvenmillió lakosú ország kultúrája iránt.” Tegyük hozzá, lelkesnek lenni ilyesféle életváltozat bekövetkeztéhez nem elég. Ehhez kivételes, erős lelkületű, szellemiségű s jellembeli alapállás szükséges – s az a nemes kíváncsiság, amely bennünket, közép-európaiakat mégiscsak jellemez.

Híre ment, hogy Zsille Gábor, az addig már figyelemre méltó verseket közlő ifjú irodalmár hosszabb időre Krakkóba költözött, tengerentúli nagyapai örökség segítségével – még abban is szerencséje volt, hogy akkoriban a krakkói magyar főkonzulátust a polonista, kitűnő költő, műfordító, történettudós Kovács István vezette, akivel együtt fordították, ismertették a kortárs lengyel költészet jeleseit. Aki hosszabb ideig élt, próbálkozott külföldön, igencsak tudja, mit jelent nehezebb pillanatokban egy gyámolító jelenléte. „Az ő példája is a műfordítás felé terelt” – jegyzi meg emlékezésében Zsille Gábor. Fordítani pedig volt kit – mint tudjuk, legelsősorban a párizsi emigrációját

éppen befejezett, már Krakkóban élő Adam Zagajewski költeményeit. Zagajewski a magyar kollégát örömmel fogadta otthonában, de szívesen fogadta a magyar költőt az ugyancsak Krakkóban élő Nobel-díjas Czesław Miłosz, s a névsor olyan fontos beszélgetőtársakkal folytatódhatnék, mint Wisława Szymborska, a szintén Nobel-díjas költőnő, Andrzej Wajda filmrendező, Sławomir Mrożek drámaíró. Zbigniew Herbert akkor már két éve halott volt, róla a *Csatangolás* című Zsille-versben találunk emlékezést:

– *lődörgés a nyüzsgő piacon, ellenőrizni az aszalt körte
és a naspolya árát, miközben egyetlen fillér sincs nálam;
– a legnagyobb könyvesboltban beleolvasni a verseskötetekbe,
melyek teljesen ismeretlen nyelven íródtak.*

Zsille Gábor nem kívánta senki mintáját másolni, krakkói éveit „szabadegyetemnek” fogta föl, amiben benne élt, s ami költészetén tagadhatatlanul erős nyomot hagyott. Nem mások látását, nyelvfordulatait, gondolatiságát, tájszemléit olvashatjuk, mindez költőnk önnön nemes tudata, megélt lelki mélysége. Pilinszky költészetéhez továbbra is ragaszkodik, a mester Bella Istvánéhoz szintén – erről is tesz vallomást:

*hallgatag mesterem, hallgatag bátyám,
három évvel vagy idősebb apámnál,
ki hatodik esztendeje halott,
szakállas pártfogóm, szakállas apám,
lengyelül beszélgettünk és Chopint játszottál.*

Bella István vonzódása minden iránt, ami lengyel, közismert volt. Amit tőle kivált tanulni lehetett, az a korszerűségében is megnyilvánuló ragaszkodás: őrizd a hagyományt, bármerre indulj, bármely határon tekints át.

Zsille egyik kulcsversét, a *Ha nincs ötvenhat* címűt, olykor még mosolyogva is szokás említeni, s kihallani belőle a szolid iróniát:

*Ha ötvenhatban
a nagyapám úriember lett volna,
akkor nem lennék magyar költő,
csak néhány szót tudnék magyarul,
nem éltem volna Krakkóban*

Emlékeztessünk, a krakkói ottlét végtére ennek a nagyapának, 1956-ban családját elhagyó határátlépőnek volt köszönhető. A szerencsés ős milliommossá válik az óceánon túl. A költő unoka a dollárörökség birtokában is szorongva reagál:

*ha ötvenhatban
a nagyapám úriember lett volna,
most nem lennék magyar költő,
csak néhány szót tudnék magyarul,
nem ismerném a Túró Rudit,
Pilinszky hangját, Szárszót és Tihanyt,
szervusz helyett azt mondanám: hi!,
e családi történetre: story,
ötvenhatra: history.*

A „history” bőven szolgáltat még gondolkodnivalót napjainkban Közép-Európa népeinek; költőnk jól érzi, egy-egy magatartásban mi a fölfoghatatlan, mi a fájdalom.

Az emberi nyíltság, amit mostanság ki-ki másképp értelmez, Zsille Gábor költészetének egyik legfőbb ismérve:

*Krakkó, mondja valaki,
és eszembe jut, milyen jó volt sírni
a domonkosok miséjén, az oltár
sarkához közel, a tömegbe veszve,
térdepelve énekelni elcsukló hangon,
crucem tuam adoremus Domine,
ne sírj, érintetted meg a kezem, talán
kimondtad, talán csak jelezted,
át kellett volna ölelni téged
és kicsit sem engedni a szorításból,
ne sírj, súgta az érintésed,
és csupa könny volt az arcod.*

Egy vele való beszélgetésben a költő Czesław Miłosz meghittenté ekképp summázza önmaga, s vélhetnénk, a kérdező Zsille Gábor gondolatait: „... bárhol járok is a világon, latin szavakat hallva mindig otthon vagyok. Ugyanezt mondhatom a templomokról vagy a liturgiát végző papról. A tény, hogy az egyház tagja vagyok, tudatosította bennem az összetartozás gondolatát: a testvériséget. A szülőföldemet illetően hálás vagyok, hogy kis országban születtem, különböző vallások és nyelvek hazájában. Általában a világot gazdagnak és gyönyörűnek találtam. A teremtett dolgok kezdettől valamiféle csodálatos rendben tűntek fel, számomra megmagyarázhatatlanul létező harmóniában. A költő munkálkodása talán ezért is isteni eredetű: végső soron miben különbözik a világ hatnapos teremtése a költészettől?” Végül Zsille Gábornak a tavaly decemberi *Magyar Napló* címlapján derűvel idézett szép mondata hangozzék, segítve bennünket summaképpen: „Mindannyian a kertben munkálkodunk, hiszen mindannyian a Jóisten kertjében élünk.”

Zsille Gábor

Viccek és díjak

Most úgy érzem magam, mint a kilencvenes évek végén a zamárdi plébános. Egy alkalommal, amikor betoppantam hozzá a vadszőlővel futtatott, műemlék plébániára, huncut mosollyal kijelentette: „Nyolcvanöt éves vagyok, de még mindig háromféle sportot űzök.” Nahát, Gyula atya, ez igen, és mégis, mi az a három? „Kérem szépen, nagyon egyszerű: lovagolok a szavakon, olykor elvetem a sulykot, a maradék időmben pedig úszom a boldogságban.” Nos, e szép díj átvételekor én is úszom a boldogságban. Végtelenül jólesik itt állnom, ebben a tágas tokaji teremben, száznál is több pályatársam között, s végigtekintem a sok ismerős arcon. Ám nagyon fontosnak érzem elmondani, hogy e percekben nem csupán az élők vesznek körül, hanem a számomra oly kedves halottaim is. Bizonyára öregszem, hiszen azon kapom magam, hogy egyre több halottam van. Tizenöt éve forgolódom az irodalom színpadán, s mégis: első éveim mesterei közül számosan már nincsenek velem, velünk. Elment Bella István, Deák László, Hubay Miklós, Nagy Gáspár, s még sorolhatnám a neveket. Lelki alkatomból, érzékenységeből fakadóan próbálok hűséges maradni az emlékükhöz – rettentően fájna, ha megleledkeznék róluk.

Mielőtt túlságosan gyászosra fordulna a szónoklatom, gyorsan elmondom, hogy nem volt könnyű elhinnem ezt a díjat. Amikor július legvégén kivettem a postaládából a Tokaji Íróklub hivatalos értesítését a kitüntetésemről, első olvasásra fel sem fogtam, miről van szó. Amikor pedig végre összeraktam a szavak jelentését, azonnal 1971-ben született költőtársam, Lackfi János jutott eszembe. Máris mondom, miért. Az úgy volt, hogy kilenc évvel ezelőtt elköttem egy felelőtlen viccet: levelet írtam Lackfinak az egyik, általa magyarra fordított belga költő nevében – ha jól emlékszem, Guy Goffette-re esett a választásom –, és meghívtam őt Venezuelába, a látássérült liftszerelők világkongresszusára. Vártam, vártam, de Jánostól semmilyen válasz sem érkezett; összességében nem hiszem, hogy elutazott Venezuelába... Néhány hét után elkönyveltem, hogy a vicc lezárva, és gyorsított eljárásban megleledkeztem az egészről. Jó fél évvel később, egy derűs délelőtt hivatalos levelet találtam a postaládámban. A fővárosi hadkiegészítő parancsnokságról érkezett, iktatószámommal, fejléccel, aláírással, ahogy azt kell. Ügyem előadója, egy bizonyos Kovács százados felszólított, hogy hetvenkét órán belül teljes menetfelereléssel jelentkezzem a szabadszállási laktanyában, ahol meg kell kezdenem féléves sorkatonai szolgálatom, tehergépkocsi-vezetői beosztásomban. A részletes behívóparancs nyomtatékosan felhívta figyelmem a Minisztertanács vonatkozó rendeletére, miszerint távolmaradásom esetén statáriális jelleggel főbe löhetnek.

Képzeltetik, milyen felszabadult hangulatba kerültem... Délután négy órakor legénylakásom rejtekén éppen a halálba indulók zsolozsmáját imádkoztam, amikor megcsörrent a telefon, és a vonal túlvégén Lackfi kedvesen megkérdezte, vajon elindultam-e már Szabadszállásra... Az emberi elme különös vonása, hogy a végletekig kiélezett helyzetekben hárlít, magyarázatokat gyárt. Nekem például az első gondolatom az volt: „Te jó ég, Lackfit is behívták! Általános mozgósítás, háborús helyzet!” S nyomában azonnal toltult a következő hárlítás: „Nem baj, legalább a lak-tanyában lesz irodalmi társaságom.” Agyam csak akkor kezdett kitisztulni, amikor Lackfi röhögve beolvasta nekem a telefonba – az én behívóm iktatószámát.

Nos, ilyen előzmények vezettek oda, hogy amikor 2013 júliusának legvégén kieszedtem a postaládámból a Tokaji Író-tábor bélyegzőjével ellátott borítékot, kibontottam, és a levélben azt olvastam: „Kedves Barátunk! Örömmel értesítjük, hogy a Tokaji Író-tábor ez évi irodalmi nagydíját Önnek adományozzuk, irodalmi munkássága elismeréséül”, legelső gondolatom az volt: „Nahát, hogy ez a Lackfi mekkora marha!” Méghogy Tokaji Író-tábor irodalmi nagydíja, ha-ha, na persze, fejléc és iktatószám, ha-ha, nagyon vicces, Sáray László névvel aláírva... Na nem, ezt a poént már nem veszem be... Én itt beleélem magam a dicsőségbe, két órával később pedig megcsörren a telefon, és hallgatom, hogy Lackfi diadalmasan röhög... Hanem negyedóra elteltével felderengett bennem a gyanú, hátha ez az egész mégis igaz. Gyorsan felhívtam az író-tábor kuratóriumának egyik tagját, Mezey Katalint, aki határozottan állította, hogy tréfáról szó sincs, a hír igaz. Némi nyugtalanság azért még visszaköltözött belém, ugyanis nem sokkal később rádöb-bentem, hogy Mezey Katalin Lackfi édesanyja: talán egy családi összeesküvés áldozata vagyok...

Nagyon szépen köszönöm a díjat!